

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. EN JAC. P. THIJSSE

Komen en gaan van de Gehakkelde aurelia

D. M. DE VRIES en G. DE VRIES-SMEENK

Dat kleinood onder de toch al door hun bonte pracht opvallende schoenlappers, Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*) genaamd, is bij ons helaas verre van gemeengoed, in het westen en noorden van het land zelfs doorlopend zeldzaam. Verder van de zee af in het oosten en vooral zuidoosten, doorgaans het warmste gedeelte van Nederland, heeft men echter wel gereede kans zo nu en dan deze fraaie kapel op te merken. Dit dan in samenhang met de verbreiding van de soort over het midden, oosten en zuiden van Europa tot in het noordwesten van Afrika toe. Ook in het betrekkelijk warme Zuid-Engeland benevens het meer vastelandse Zweden en Finland komt de soort voor, aansluitend aan onze kuststreken

ook wel eens in Denemarken en Noorwegen.

Gezien het voorafgaande uit de boekjes is de Gehakkelde aurelia bij ons wel een zeer wisselvallige verschijning, zulks kenmerkend in verband met het in onze lage landen heersende onstandvastige noordelijke zeeklimaat met zijn meest koele zomers en zachte winters, gekoppeld aan voldoende tot overmatige neerslag. Uitzonderingen op het door reeksen lage-drukgebieden veroorzaakte gewone weerbeeld zijn dan ook zeer leerzaam. Zo was volgens opmerkelijke insectenkenners als C. F. van de Bund en Dr. J. Wilcke de onderhavige soort in de droge en hete zomers van de veertiger jaren, althans in het Gelderse, vrij gewoon. Daartegenover

Fig. 1. *Gehakkelde aurelia*.

vertoonden de met recht Atlantische jaren vijftig en vooral zestig onder andere voor de Gehakkelde aurelia een opvallend diepe val. Maar ziedaar: de bevindingen bij ons vlindertelwerk'sinds 1968, toen er na een reeks van kletsnatte jaren eindelijk weer eens mooiere zomers kwamen, gaven een heuglijke opleving van ook deze belangwekkende dagvlindersoort. Wat leverden, om te beginnen, onze regelmatig voortgezette vlinderwaarnemingen in Gelderse bloementuinen alsook op lijntranssecten ons alzo op aan Gehakkelde aurelia's?

Bijgaand staatje (tabel 1) verschaft de aantallen ervan: telkenjare zowel in het algemeen alsook voor de verschillende decaden van de maanden juli tot en met oktober. Het jaar 1968 gaf, althans in onze omgeving nog nul op het rekest, wat deze kapel betreft. In de droge en warme zomer van 1969, die van geen wijken wist, verscheen de Gehakkelde aurelia echter weer ten tonele in Gelre. Ook daarna liet deze zozeer verbeide kapel zich weer herhaaldelijk bewonderen en

dit wel vooral in de jaren 1972 en 1973. Oktober 1972 en september 1973 muntten in deze uit. Ter verklaring diene, dat september en oktober 1972, niet-tegenstaande een toch wel teleurstellende zomer, meevielen door weinig regen en bovennormaal zon (D.L.N. 75: 260-264), waarna 1973, hoewel niet zo overmatig warm als 1975 en 1976, toch wel de schittering van een echte zonzomer had (D.L.N. 76: 233-238). Vermelden we in dit verband nog, dat op 10 oktober van dat jaar tijdens een verblijf in Uttendorf (Alpendal van de Salzach, Pinzgau) in een 500-meter-transsect bergheiling bij nog steeds aanhoudend zalig najaarsweer onder vele andere vlinders liefst 5 Gehakkelde aurelia's door ons geteld werden. Hierbij zij opgemerkt, dat onze Duits-Oostenrijkse trektocht van 8 tot 19 oktober mede tot gevolg kon hebben, dat wijnmaand ons toen in Gelderland minder vlinders opleverde, waardoor 1973 in deze achterbleef bij 1972.

Fig. 2. *Gehakkelde aurelia*, onderkant (met de witte C op de achtervleugel).

Na de drie vette jaren 1971, '72 en '73 kondigde zich in 1974, dat jaar vol van uiterste weerswisselingen met een topnatte, tevens te kille herfst (D.L.N. 77: 185-190; 78: 49-54), een domper aan op de geschetste heropleving van de Gehakkelde aurelia met ten onzent nog slechts 5 waarnemingen in zomertijd en 4 in de herfst. In het zuiden van het land echter werd de soort volgens schrijven van C. van Alphen uit Dorst (ten oosten van Breda) nog wel regelmatig gezien; één keer, op 18 september 1974, zag hij er zelfs 3 tegelijk vliegen in zijn tuin. Daarna kwamen wij er bij onze herhaalde talrijke vlinderinventarisaties geen enkele Gehakkelde aurelia meer tegen, hoewel het in 1975 alsook in 1976 goed vliegen was voor de vlinders (D.L.N. 78: 271-278; 79: 232 en 277-278). Op 25 juli 1976 was G. L. Ouweneel met P. J. Rooy aan het Hollands Diep wel zo gelukkig (D.L.N. 79: 206-208). Die ook voor de akkerbouw rampzalige herfst van 1974 heeft dus geducht toegeslagen voor wat deze veelal laatvliegende en daarna overwinterende schoenlapper betreft, die zich hier aan het einde van zijn verspreidingsgebied bevindt.

Tenslotte nog dit: ons uitgebreide onderzoek naar de getalsverhouding van vlindersoorten op zogenaamde lokbloemen (D.L.N. 78: 164-173) gaf de hoogste

aantallen van onderscheidenlijk 8 en 5 voor de jaren 1969 en 1972. Hierbij liet 1968 evenwel niet geheel verstek gaan aangaande de Gehakkelde aurelia: op 10 september van dat jaar verraste ons er één op Hemelsleutel in het warme Oost-Brabant te Kronenberg bij Sevenum. Zien wij deze als voorloper van de eersteelingen in 1969 op 9 augustus en 4 september te Doorn, onderscheidenlijk Rhenen, waarna later andere waarnemingen in Gelderland volgden.

Het voorafgaande toont wel duidelijk aan, hoe belangrijk geregeld waarnemen voor de fenologie is, tenminste wanneer men zijn bevindingen op datum in een daartoe bestemd schrift of opschrijfboekje noteert, zodat zij gemakkelijk na te slaan zijn.

Tabel 1. Aantallen Gehakkelde aurelia's in de verschillende decaden van de maanden juli, augustus, september en oktober sedert 1968.

	juli			aug.			sept.			okt.			tot.
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
1968	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1969	.	.	.	.	.	.	1	1	2	1	.	.	5
1970	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	2
1971	.	.	.	1	1	.	4	2	2	.	.	.	10
1972	.	.	.	.	.	2	.	.	3	9	1	3	18
1973	.	.	2	1	.	.	1	8	3	.	.	.	15
1974	1	.	.	2	2	.	1	2	.	1	.	.	9
1975	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1976	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Komen en gaan van *Anacamptis* in Kennemerland in verband met strenge winters en konijnschade

C. SIPKES

Onder Kennemerland wordt verstaan de duinstreek tussen Haarlem en Alkmaar,

vroeger één geheel, nu sinds 1876 doorsneden door het Noordzeekanaal met